

5. Колоїз Ж. В. Українська оказіональна деривація : [Монографія] / Жанна Василівна Колоїз. – К. : Акцент, 2007. – 311 с.
6. Косякова Ю. Г. Фразеологические единицы эмотивной семантики как фрагмент национальной языковой картины мира : дисс. канд. филол. наук : 10.02.01 / Косякова Ю. Г. ; Омск, 2006. – 218 с.
7. Неровня Н. М. Як змінюється фразеологізм / Н. М. Неровня // Культура слова. – К. : Наукова думка, 1985. – Вип. 29. – С. 51–54.
8. Німецько-український фразеологічний словник / [уклад. В. І. Гавриш, О. П. Пророченко]. Т. 1. – К. : Рад. шк., 1981. – 416 с. ; Т. 2. – К. : Рад. шк., 1981 – 382 с.
9. Німецько-українсько-російський словник-довідник. Словник-довідник з фразеологічної деривації на основі існуючої фразеології німецької мови з перекладом прикладів на українську та російську мови / [уклад. С. Н. Денисенко]. – Вінниця : Нова книга. – 278 с.
10. Смирницкий А. И. Лексикология английского языка : учеб. пособие / А. И. Смирницкий. / Под ред. В. В. Пассека. – М. : Изд-во МГУ, 1998. – 260 с.
11. Шендельс Е. И. Многозначность и синонимия в грамматике (на материале глагольных форм немецкого языка) / Е. И. Шендельс. – М. : Высшая школа, 1970. – 204 с.
12. Щербачук Л. Ф. Фразеологічне новаторство Олеса Гончара / Л. Ф. Щербачук // Вісник Харківського національного університету. – № 149. – Харків, 2000. – С. 638–641.
13. Palm C. Phraseologie. Eine Einführung / C. Palm. 2. Aufl. Tübingen : Gunter Narr. (Narr Studienbücher), 1997. – 130 S.
14. Duden. Deutsches Universalwörterbuch / hrsg. und bearb. / vom Wissenschaftlichen Rat und Mitarbeitern der Dudenredaktion. Leipzig ; Wien ; Zürich : Dudenverl., 2002. – 1816 S.
15. Röhrich L. Lexikon der Sprichwörtlichen Redensarten / L. Röhrich : in 2 Bd. – 4 Aufl., Freiburg-Basel-Wien : Herderverlag, 1976. – В. 2. – S. 639–1256.
16. Wörterbuch der Deutschen Gegenwartssprache. Hrgs. v. Ruth Klappenbach und Wolfgang Steinitz. Lieferungen 1-35 (A-P). – Berlin : Akademie-Verlag, 1961–1975. – 2810 S.
17. Online-E-Deutsch Wörterbuch für Redensarten : <http://redensarten-index.de/suche.php>

УДК 811.11

А. В. Прокопченко,

Національний технічний університет України «КПІ», м. Київ

ДОСЛІДЖЕННЯ КАТЕГОРІЇ ЕМОТИВНОСТІ У КОНТЕКСТІ АНТРОПОЦЕНТРИЧНОЇ ПАРАДИГМИ СУЧАСНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

У статті розглянуто етапи дослідження категорії емотивності. Проаналізовані основні підходи до вивчення поняття емотивності. Підкреслюється необхідність узагальнення та систематизації існуючого наукового доробку у галузі емотивності. Відзначається наявність розбіжностей думок лінгвістів щодо необхідності дослідження емоцій у мові. Дається коротка характеристика діяльності Волгоградської школи лінгвістики емоцій. Виявлено основні досягнення вітчизняної та зарубіжної емотивності за останні роки.

Ключові слова: емотивність, категорія, емоції, емотивність.

В статье рассмотрены этапы исследования категории эмотивности. Проанализированы основные подходы к изучению понятия эмотивности. Подчеркивается необходимость обобщения и систематизации существующего научного наследия в области эмотивности. Отмечается наличие разногласий лингвистов о необходимости исследования эмоций в языке. Дается краткая характеристика Волгоградской школы лингвистики эмоций. Выявлены основные достижения отечественной и зарубежной эмотивности за последние годы.

Ключевые слова: эмотивность, категория, эмоции, эмотивность.

The article investigates the research stages of the category of emotivity. The main approaches to the studying of the concept of emotivity are analyzed. The need for generalization and systematization of the existing scientific heritage in emotivity is specified. The article also provides the information about the disagreements among linguists concerning the necessity of studying emotions by linguists. The article also contains a brief description of the Volgograd school of linguistics of emotions. Also this article specifies the basic achievements of domestic and foreign emotivity in recent years.

Key words: emotivity, category, emotions, emotivity.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку мовознавства характеризується поступовою зміною базисної наукової парадигми, революційним поворотом до розгляду мовних явищ в антропоцентричному руслі. Спостерігається тенденція досліджувати мову в нерозривному зв'язку з емоціями, мисленням, свідомістю, пізнанням, культурою, світоглядом як окремого індивідуума, так і мовного колективу, до якого він належить. Перехід від системно-структурної парадигми до антропоцентричної призвів не тільки до нового розуміння і трактування традиційних лінгвістичних понять, але й зумовив появу нових напрямів лінгвістичних досліджень.

Одним із пріоритетних наукових напрямів сучасних лінгвістичних розвідок багатьох вітчизняних та зарубіжних мовознавців є різнобічне вивчення питань аксіологічної (Є. Ф. Серебреннікова, Л. Г. Вікулова, Ю. М. Малинович та ін.), гендерної (Н. Д. Борисенко, Ю. П. Мельник, А. П. Мартинюк та ін.) та комунікативної (Ф. С. Бацевич, Т. А. Космеда та ін.) лінгвістики. Але будь-яке дослідження у цих напрямках не можливе без детального вивчення емоцій загалом та емотивних аспектів мовних одиниць зокрема. Саме цим пояснюється наявність наукових робіт, присвячених дослідженню категорії емотивності (докторські дисертації: Л. Г. Бабенко, В. І. Болотов, С. Г. Воркачов, В. І. Жельвіс, С. В. Іонова, Н. А. Лук'янова, Ю. М. Малинович, С. А. Нушикян, Р. С. Сакієва, О. Є. Філімонова, В. І. Шаховський; кандидатські дисертації: І. В. Бидіна, А. А. Водяха, Т. А. Графова, П. А. Долгіх, Н. А. Намталішвілі, М. М. Панченко, Я. А. Покровська, І. В. Томашева, І. І. Чесноков). Особливо увага приділяється дослідженню категорії емотивності на різних мовних рівнях, зокрема на фонетичному, на якому емотивність тісно пов'язана зі звуком і значенням, інтонацією й наголосом (С. А. Нушикян, І. П. Пальянов); морфологічному, який апелює до морфем, що містять емотивні семи (О. Есперсен, Г. Морченд, І. Арнольд); лексичному, на якому досліджується емотивно маркована лексика (Л. Г. Бабенко, Н. О. Лук'янова, А. М. Троцюк) та на синтаксичному, на якому вивчаються конструкції емотивного синтаксису (О. В. Олександрова, Ю. М. Малинович).

Актуальність нашого дослідження зумовлена посиленням інтересом сучасних мовознавців до дослідження особливостей реалізації категорії емотивності у мові, що створює необхідність узагальнення та систематизації існуючого наукового доробку щодо даної тематики.

Метою нашої роботи є виявлення етапів дослідження категорії емотивності у контексті атропоцентричної парадигми сучасної лінгвістики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проведений аналіз етапів дослідження категорії емотивності дав змогу встановити, що початковим етапом дослідження емоцій у лінгвістиці була давня суперечка великої групи лінгвістів (М. Бреаль, К. Бюлер, Е. Сепір, В. Гіннекен, Г. Гійом, Ш. Баллі та ін.) про те, чи повинна лінгвістика займатися дослідженням емоцій та емотивних компонентів мовних одиниць. Довгий час не було однозначної відповіді на це питання. Деякі вчені вважали, що домінантою у мові є когнітивна функція, і тому вони продовжували досліджувати мовні явища, ігноруючи їх емоційну складову (К. Бюлер, Е. Сепір, Г. Гійом). Інша група вчених (Ш. Баллі, В. Гіннекен, М. Бреаль) вважала, що саме вираження емоцій є головною функцією мови. Вони висунули ідею про те, що на початку було не слово, на початку була емоція, оскільки в основі первинних і вторинних номінацій завжди лежали емоції людини, ще не Homo Loquens, але вже Homo Sentiens. Саме тому, на їх думку, жодного слова не народилося без емоцій, які пронизують усю ментальну і вербальну діяльність людини [3, с. 1]. Відповідно до твердження Ю.М. Осипова, необхідність вивчення емоцій в рамках лінгвістики обумовлена як мінімум двома причинами. Перша причина полягає в тому, що «сигнали про роботу механізмів емоцій мають на виході подвійну природу. Вони мають не тільки екстралінгвальний (тобто фізіологічний) характер, але і власне мовний, і ця частина інформації безсумнівно становить об'єкт лінгвістичних досліджень» [1, с. 117].

Друга причина полягає в тому, що «дослідження емоцій методами фізіології надає інформацію про хіміко-молекулярну основу емоцій, про механізм емоцій, про характер емоційних процесів. <...> Однак ці методи не створюють умов для семантичної інтерпретації явищ, тобто, як визначають самі фізіологи, зокрема Г. Уолтер, вони не дають найцікавішої для людини інформації» [1, с. 117–118]. І далі дослідник приходить до висновку, що «з усіх наук саме лінгвістика по природі своїй найбільш пристосована до того, аби надати семантичну інтерпретацію емоційним явищам – адже саме лінгвістика вивчає систему знаків з семантичним змістом» [1, с. 118].

З цим твердженням не погоджується французька дослідниця К. Кербрат-Орекіоні, яка вважає, що дослідження емоцій мовознавцями потрібно вести до мінімуму, оскільки вони не відіграють визначальної ролі у мові (Kerbrat-Orecchioni, 1977) [цит. 4, с. 1]. Дійсно, мова служить, насамперед, для передачі актуальної інформації, для раціональної обробки отриманих знань і для їх передачі наступним поколінням, але всі ці процеси не можуть не супроводжуватися почуттями, переживаннями, бажаннями, і тому емоції не можуть ігноруватися лінгвістами [4, с. 1]. Такої ж думки дотримується професор Оксфордського університету Джин Ейчисон, яка в одній зі своїх робіт (Aitchison, 1985) нарікає на те, що лінгвісти уникають емоцій і мало їх досліджують. До середини 70-х років питання мовної концептуалізації, категоризації та вербалізації емоцій було малодослідженим: роботи зрідка з'являлися в лінгвістиці на цю тему й частіше викликали осуд, ніж інтерес. Але з тих пір, як почала зароджуватися нова антропоцентрична лінгвістична парадигма, у рамках якої саме творець, носій і користувач мови посідає домінуючу позицію, лінгвісти вже не могли оминати сферу емоцій як один з найважливіших людських факторів у мові. На зміну твердженням про те, що «емоційної лексики у мові немає» (Галкіна-Федорук, 1958), «емоції не входять у структуру мови» (Звегінцев, 1957) приходить усвідомлення того, що «у мові все емоційно» (Ш. Баллі 1961), «усі висловлювання емоційні» (Гак 1998), «уса лексика мови емоційна» (Мягкова 2001). Сучасні лінгвісти вважають поділ словникового складу мови на емоційний і нейтральний неправильним, оскільки будь-яке слово дискурсивне і може бути емоційно забарвленим (Сорокін, 2002; Мягкова, 2000; Шаховский, 1998). Таким чином, ідею про те, що вираження емоцій у мові не представляє ніякого інтересу для лінгвістики, все ж слід вважати застарілою [4, с. 2].

На сучасному етапі розвитку лінгвістики вже мало хто сумнівається у тому, що емоції є мотиваційною основою свідомості, мислення і соціальної поведінки. Завдяки таким лінгвістам, як В. А. Мальцев, С. Б. Берлізон, М. Д. Городнікова, Е. С. Азнаурова, І. В. Арнольд, Е. М. Галкіна-Федорук, Н. М. Павлова, О. І. Бикова, Н. М. Михайлівська, В. І. Шаховський то ін., які стояли біля витоків нового, емотивного напрямку в лінгвістиці, у вітчизняному мовознавстві сформувалися підходи до розробки проблеми емоційної концептосфери, культури, толерантності, емоційної поведінки, емоційної/емотивної лакуарності у національній і міжкультурній комунікації.

Сьогодні велика частина лінгвістів визнає наявність у слові емоційного і раціонального компонентів і погоджується з тим, що стилістика мовлення визначається емоційним вибором мовця. У світовій науці з'являється все більше робіт, присвячених складній і багатоаспектній природі емоцій [4, с. 3].

Вперше на пленарному засіданні XIV Міжнародного конгресу лінгвістів у Берліні в 1987 р прозвучала доповідь Ф. Данеша про емоційний аспект мови (Danes, 1987), в якій відкрито і переконливо говорилося про тісний взаємозв'язок мови і емоцій, була показана величезна лінгвістична значущість вивчення емоційного аспекту мови. Рішенням конференції проблема «Мова і емоції» була названа серед п'яти найбільш пріоритетних напрямів сучасних лінгвістичних досліджень. Цей факт спонукав багатьох вітчизняних і зарубіжних лінгвістів поставити питання мовного вираження емоцій в центр дослідницької тематики [4, с. 4]. Німецькі лінгвісти, які особливо плідно розробляли проблеми лінгвістики тексту, не могли не звернути уваги на те, що будь-який художній текст облігаторно відтворює емоційне життя людей. У художньому творі стає очевидним те, що метою мовної діяльності в абсолютній більшості випадків є емоційний контакт (фатична функція емоцій) або афектація почуттів (прагматична функція емоцій) [5, с. 190].

В результаті зростаючого інтересу вчених, які працюють в різних галузях знання, до даної проблеми при Гарвардському університеті в 1985 році був створений Міжнародний центр з досліджень емоцій, в Швейцарії – The International Grid Research Consortium (2005р.), а в Росії – Волгоградська школа лінгвістики емоцій, засновник якої, В.І. Шаховський, був першим вітчизняним науковцем, який захистив дисертацію з даної тематики. Саме тому він вважається засновником такого напрямку у мовознавстві як лінгвістика емоцій. Саме йому і його послідовникам належать перші спроби розмежування таких суперечливих понять у лінгвістиці як «емотивність», «експресивність» та «оцінність», перші спроби дати визначення цим поняттям та окреслити межі кожного із них. Саме його теоретичні роботи та висновки дисертаційних досліджень його послідовників вперше відкрили у вітчизняній лінгвістиці такий феномен, як текстова емотивність, виявили основні характеристики текстової емотивності та дали змогу розмежувати такі поняття як «текстова емотивність» і «емотивний текст».

Сьогодні в центрі уваги слухачів аспірантського семінару В.І. Шаховського та членів науково-дослідної лабораторії «Мова і особистість» перебувають проблеми динаміки мовного коду, розвитку та реалізації його прихованих можливостей, питання емоційної специфіки мови в різних умовах спілкування, механізмів розпізнавання чужих емоцій та управління власними емоціями в процесі комунікації, стимуляції позитивних і нейтралізації негативних емоцій в актах міжособистісного, інституційного та міжкультурного спілкування, екологічної значення емоційно опосередкованого усного та письмового спілкування [2, с. 59].

Наразі школою розробляється більше десяти нових і перспективних аспектів лінгвістичної теорії емоцій. Серед них – «Емотивність експресивного синтаксису», «Емотивні доміанти художніх текстів», «Лінгвоекотологія комунікативного стилю» та ін.

В. І. Шаховський говорить про те, що критерієм емотивної компетенції мовної особистості може служити його вміння породжувати емотивні коректні тексти; критерієм її емотивної та громадянської зрілості може служити здатність адекватно сприймати емотивні доміанти чужих текстів як відображення інших концептосфер та інших культур.

Досягнення емотіології, як вітчизняної, так і зарубіжної, тільки за останні 10 років досить значні:

1. Виявлено, що вербалізація емоцій людини залучає всі мовні рівні: фонетичний, морфологічний, лексичний, синтаксичний.

2. Доведено існування емотивного дейксиса у мовній особистості та емотивного тренда/індексу у національній лінгвокультурі.

3. Встановлено феномени емотивних доміант тексту.

4. Виділено специфічний тип валентності – емотивної валентності мовних і мовленнєвих одиниць.

5. Виділено низку нових напрямів емотіології: «Лінгвокультурологія емоцій», «Концептологія емоцій», «Гендерна емотіологія», «Голос емоцій в політичній лінгвістиці», «Когнітивно-дискурсивна емотіологія», «Емотивна лакунарність у міжкультурній комунікації» та ін. [4, с. 7].

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Таким чином, проведений аналіз етапів дослідження категорії емотивності у мові дає нам змогу зробити висновок, що у рамках антропоцентричної парадигми сучасного мовознавства спостерігається спрямованість лінгвістичної науки до розробки усіх можливих аспектів вербалізації емоцій, а також до розвідок теоретичного і практичного характеру щодо вербальних механізмів відображення емоцій у мові, мовленні та текстах. Про це свідчить велика кількість шкіл та дослідницьких центрів, що займаються винятково дослідженням емоцій у мові. Відрадіним є те, що українськими мовознавцями був теж створений такий дослідницький центр, очолений Ю. Ф. Прадідом, на діяльність якого орієнтується велика кількість молодих учених, що цікавляться проблемами емотіології. Та незважаючи на численні роботи та значні дослідження, зроблені у цій галузі, багато питань ще залишаються без відповіді. Зокрема, одним із малодосліджених питань лінгвістичної науки є текстова репрезентація емоцій. Саме тому перспективи наших подальших наукових досліджень ми вбачаємо у вивченні вербального втілення емотивного стану в художніх текстах, та у виявленні емотивних доміант у різножанрових прозових творах.

Література:

1. Осипов Ю. М. Об уточнении понятия «эмоциональность» как лингвистического термина / Ю. М. Осипов // Проблемы синтаксиса английского языка: ученые записки Моск. гос. пед. ин-та / Моск. гос. пед. ин-т; отв. ред. М. Я. Блох. – М., 1970. – № 422. – С. 116–127.

2. Россия лингвистическая: научные направления и школы Волгограда: коллективная монография / В. И. Шаховский, С. В. Ионова, А. А. Дьякова. – Волгоград: Волгоградское научное издательство, 2012. – 389 с.

3. Шаховский В. И. В начале была... эмоция / В. И. Шаховский. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://tverlingua.ru/archive/011/3_2_11.htm

4. Шаховский В. И. Что такое лингвистика эмоций / В. И. Шаховский. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://tverlingua.ru/archive/012/3_shakhovsky.pdf

4. Nischik R. Betrayal psychohistorically: The Representation of emotions in the British Drama / R. Nischik // Proceedings. Edit. by Wilhelm L. Busse. – Tübingen: Niemeyer, 1992.

УДК 811.111'344

О. Б. Рубчак,

Київський національний лінгвістичний університет, м. Київ

АУДИТИВНИЙ АНАЛІЗ ПРОСОДИЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ АНГЛОМОВНИХ ПІДГОТОВЛЕНИХ РАДІО- І ТЕЛЕІНТЕРВ'Ю

Стаття присвячена опису процедури проведеного аудитивного аналізу англомовних підготовлених радіо- і телеінтерв'ю, визначенню завдань аудиторів-фонетистів, встановленню результатів аналізу текстів зазначеного жанру.

Ключові слова: інтерв'ю, мелодика, ритм, темп, гучність, паузація.

Стаття посвячена разъяснению процедуры проведенного аудитивного анализа англоязычных подготовленных радио- и телеинтервью, определению поставленных перед аудитором-фонетистом заданий, описанию результатов анализа текстов указанного жанра.

Ключевые слова: интервью, мелодика, ритм, темп, громкость, паузация.

The article focuses on auditorial analysis of English prepared radio and TV interviews. In the process of the analysis a group of phoneticians listened to experimental interviews and identified a series of prosodic means listed in the article below. As a result we were enabled to distinguish common and distinctive prosodic features of English prepared radio and TV-interviews, divided into three major groups depending on interviewees' sociocultural (high, medium or low) level.

Key words: interview, speech melody, rhythm, tempo, loudness, pausation.

У сучасній лінгвістичній науці особливий інтерес дослідників викликає вивчення текстів масової комунікації, і зокрема інтерв'ю, які не лише інформують про важливі події, але є також джерелом формування моделей суспільної поведінки і способу життя. При цьому, розвідкам з інтерв'ю, властивий комплексний характер і залучення таких дисциплін як прагматика [2], соціологія [5], психологія [1], стилістика [4], комунікативна лінгвістика [6] тощо. Проте вивченню інтонаційного аспекту англомовних інтерв'ю досі не приділялось значної уваги, про що свідчить незначна кількість робіт із зазначеної проблеми.

Метою нашої статті є опис проведеного аудитивного аналізу експериментального корпусу підготовлених радіо- і телеінтерв'ю аудитором-фонетистами, який є одним із важливих етапів експериментально-фонетичного дослідження соціокультурних особливостей просодичної організації англомовних радіо- і телеінтерв'ю.